

Мішель Пастуро

КОЛЬОРИ
НАШИХ
СПОМИНІВ

Мішель Пастуро

КОЛЬОРИ НАШИХ СПОМИНІВ

Cet ouvrage a bénéficié des soutiens du Programme d'aide à la publication Skovoroda de l'Ambassade de France en Ukraine/Institut français d'Ukraine et des Programmes d'aide à la publication de l'Institut français.

Це видання було здійснене за підтримки Програми сприяння видавничій справі "Сковорода" Посольства Франції в Україні/Французького інституту в Україні та видавничих програм Французького інституту.

MICHEL PASTOUREAU

Les couleurs
de nos souvenirs

Éditions du Seuil

МІШЕЛЬ ПАСТУРО

Кольори
наших споминів

З французької переклав Андрій Рєпа

Київ

Ніка-Центр

Львів

Видавництво Анетти Антоненко

2020

З французької переклав *Андрій Рєпа*

Пастуро М.

П19 Кольори наших споминів / Мішель Пастуро ; пер. з фр. А. Рєпи. – Київ : Ніка-Центр ; Львів : Видавництво Анетти Антоненко, 2020. – 232 с.

ISBN 978-966-521-737-4 (Ніка-Центр)

ISBN 978-617-7654-26-0 (Видавництво Анетти Антоненко)

Чи замислюємося ми, яку роль грає колір у нашому житті? Мабуть, що ні. Адже ми так звикли до різнобарв'я світу, що у вирі сучасного життя майже не помічаємо цього. Утім колір має давню, багату й загадкову історію.

Ви хочете дізнатися, коли жовтий став кольором перемоги і чому діти не люблять фіолетовий? Чому червона автівка не надто пасує поважному «батечку сімейства» і чи справді спати на чорних простирадлах означає прикликати до себе ночами диявола? Чому зелений іще від доби Середньовіччя набув поганой слави, що подеколи переслідує його й сьогодні, а смужки на одязі донедавна сприймали як щось непристойне?

Тож вирушайте у захопливу подорож разом із французьким істориком Мішелем Пастуро – ерудованим мрійником, цікавим оповідачем, знаним фахівцем кольорів. Його «хроматичний щоденник», довжиною в півстоліття (1950–2010), простежує історію кольорів у Франції та Європі й охоплює чи не всі царини людського життя – одяг і їжу, спорт і кіно, літературу, мову та живопис, емблеми, герби та прапори, музеї, метро тощо. Кольори навкруги. Варто їх побачити.

УДК 008:535.6:7.017.4

ЗМІСТ

Колір на пам'ять.....	11
ОДЯГ	15
Найперше був жовтий	16
Клопіт зі смужками	18
Темно-синій блейзер	20
Бунтівливі штани.....	23
Особливий синій.....	25
Від одягу до легенди.....	27
Кольори на споді.....	31
Нейтральний тон	34
Беж Мітгеран.....	38
Кольори, що не повнять	39
У лондонському метро	42
ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ	45
Аптека моєї матері	46
Сумна історія юного Філіпа	49
Автомати з цукерками	52
Вибрати свій колір: неможливо?	54
Гризайлі	58
Квитки на метро	60
Червоний чи синій?.....	62
Світлофори	63
Колір і дизайн: прогавлене побачення?.....	65
Їсти кольори	69
МИСТЕЦТВО І ЛІТЕРАТУРА	73
У майстерні художника	74
Художник поміж двох томів.....	76
У темних залах.....	78

«Айвенго»	81
«Голосні»	84
«Червоне і чорне»	87
Кретъєн де Труа в кіно	89
Рожеві свині та чорні свині.....	90
Коли Далі задавав тон	92
Фарби великого художника.....	94
Безколірні історики	98
Робота часу.....	102
НА СПОРТИВНИХ МАЙДАНЧИКАХ	107
Воротар і суддя	108
Жовтий велосипед	110
Барталі та італійський прапор.....	114
Тур де л'Уест.....	117
«Залишковий принцип» для кольору	119
Кольори прості і складні	121
Рожевий і помаранчевий	124
МІФИ ТА СИМВОЛИ	127
«Червоний Капелюшок»	128
Хай живе латина в школі!	131
Відкриття геральдики.....	132
Чорний кіт	135
Забобони у зеленому	137
Колір долі.....	141
Як правильно складати кольори.....	143
Предмет історії, який відлякує	145
Гра в шахи	147
Вітгенштайн і гербові кольори	149
ПРО СМАКИ І КОЛЬОРИ	153
Американський подарунок	154
Засмага з плином часу	156
Показний блискіт 1950-х.....	159
Коротка історія золота.....	161
Загадковий відтінок зеленого.....	167
Чи можете ви розрізнити червоний?	169

Фіолетовий – не для дітей	172
Примхи пам'яті	175
Преференції і соціопитування.....	176
СЛОВА.....	181
Коричневий і бежевий.....	182
Орфографія і граматики	184
День на перевеслах	187
Нульовий ступінь кольору.....	189
Частина замість цілого	193
Грецький синій	195
Зникнення відтінку	198
Говорити про кольори, не показуючи	201
Що таке колір?	205
Орієнтовна бібліографія.....	211
Хронологічна канва, що стосується історій у цій книжці	217
Подяки	219
Про автора.....	220
Предметний покажчик	222

Для Лор, Анн

...перш ніж розтануть у вічності тиші
кольори наших споминів.

Жерар де Нерваль

Лист до Поля Шенавара, квітень 1848 року

Колір на пам'ять

Визначити, що таке колір, – завдання непростоє. Упродовж століть ці визначення змінювалися разом з епохами та суспільствами, але, навіть якщо обмежитися тільки сучасним періодом, колір не сприймають однаково на всіх континентах. Кожна культура розуміє і визначає його залежно від свого природного довкілля, клімату, власної історії, знань, традицій. У цій сфері західні знання не є абсолютними істинами, це лише певні знання з-поміж інших. Утім, навіть тут вони не однозначні.

Мені регулярно доводиться брати участь у конференціях, присвячених кольору, що об'єднують дослідників із різних частин світу: соціологів, фізиків, лінгвістів, хіміків, істориків, антропологів, до яких інколи приєднуються неврологи, архітектори, урбаністи, стилісти, художники, музиканти. Ми всі дуже раді зустрітися одне з одним, щоб обговорити улюблену для всіх нас тему, але вже за кілька хвилин ми розуміємо, що говоримо не про одне й те саме: кожен фахівець має щодо кольору свої власні визначення, концепції, переконання. Донести їх до інших знавців нелегко, інколи майже неможливо. Однак мені здається, що проглядається певний поступ і непорозуміння сьогодні не такі значні, як тридцять-сорок років тому. Справді, я беру участь у таких зустрічах уже понад трьох десятиліть і дійсно маю враження, що хіміки та фізики більше звертають увагу на запитання та розвідки дослідників гуманітарних наук, а історики, соціологи, лінгвісти покращили свій скромний багаж знань у сфері природничих наук. Нехай кожен не сходитиме з цього шляху – й обмін даватиме плоди.

Ця книжка, частково автобіографічна, торкається лише тем гуманітарних. Я виношував її ідеї протягом багатьох років, з розвитком моїх досліджень про історію та символіку

кольорів. Одного дня мені здалося, що вже пора поділитися деякими колірними спогадами, що пов'язані з моєю особистою історією, а також історією французького та європейського суспільств, їхніх звичаїв і кодів за більш як півстоліття. Цей задум не був цілковито нарцисичним, радше трохи утопічним. Принаймні в тому, що стосувалося мого бажання розповісти про побачене, пережите, відчуте в тісному зв'язку з кольорами за майже шість десятиліть – від початку 1950-х років до наших днів – і мого прагнення водночас прослідкувати історію кольору, її перипетії та зигзаги, відділити постійне від мінливого, розглянути соціальні, етичні, художні, поетичні, сновидні значення кольору. Я хотів бути водночас істориком і свідком, наводити документи, факти, спостереження, життєві випадки, а разом з тим запропонувати критику та коментар. Завдання складне, майже фантастичне, але я все-таки спробував, добре розуміючи, що краще утриматися від ролі історика – «свідка епохи». Не лише тому, що він є свідком нарівні з іншими, неминуче небезсторонній, зі своїми примхами, повчаннями, егоцентризмом, буркотінням («раніше було краще») і лицемірством, а й тому, що його пам'ять, хай якою вона була гострою, недосконалою.

Підтвердження цій тезі я знайшов кілька місяців тому, перечитуючи текст, який так чи так посприяв зародженню ідеї хроматичного щоденника, який я тепер публікую: а саме, «Я пам'ятаю» Жоржа Перека (1936–1982). Я прочитав цю книжку відразу, щойно вона вийшла з друку в 1978 році, а деякі частини ще раніше – у попередніх публікаціях, призначених для вузького кола читачів. У повній версії Перека зібрав сімдесят дев'ять фраз або абзаців, які розпочинаються словами: «Я пам'ятаю...» Вони воскрешають спогади про щось «банальне, вторинне, знайоме якщо не всім, то принаймні багатьом». Відтоді я захоплювався Переком і багато років повторював собі деякі його вислови, позірною пласкістю яких мене причаровувала. Ось, наприклад, дивовижна фраза: «Я пам'ятаю, як друг мого брата Анрі цілий день сидів у хатньому халаті, готуючись до іспитів». Або таке зізнання, настільки точне у своїй неоднозначності: «Я пам'ятаю, як тяжко мені було зрозуміти, що означає вираз *не порушуючи*

неперервності». Або ж ця скупа й порожня заява: «Я пам'ятаю травень 1968-го». Але особливо мене звеселяла фраза, схована, немов дорогоцінний скарб, у середині книжки, фраза настільки прекрасна й тріумфальна, що мені здавалося, що для Перека вона була, мабуть, найважливішою в усьому збірнику: «Я пам'ятаю, що в генерала де Голля був брат, якого звали Андре, який був рудий і працював замдиректора Паризького ярмарку».

Неможливо виректи щось більш пласке, більш мізерне, більш кумедне. Утім, у Перековому збірнику, в якому я точно пам'ятаю кожне слово, цієї фрази немає, принаймні в такому вигляді. Перек просто написав: «Я пригадую, що де Голль мав брата на ім'я П'єр, директора Паризького ярмарку». Отож я подовжив і перекрутив текст Перека, змінив ім'я брата генерала де Голля, розжалував шанованого директора до замдиректора, а головне – додав руде волосся там, де ні про волосся, ні про рудий колір не йшлося. Для історика це занадто. Нехай ще «П'єра» перетворити на «Андре»: в Євангелії вони були братами – Петро й Андрій – і першим за Христом пішов не Петро, а Андрій. Крім того, Андре – моє друге ім'я, і я, поза сумнівом, маю схильність приписувати йому місце, якого воно не завжди посідає в суспільстві. Нехай вже віддати посаді «замдиректора» перевагу перед «директором»: у «замдиректора» більше безглуздя, оригінальності, навіть деякої естетичності. Що таке, власне, «замдиректора», якщо не літературне породження, успадковане від романів Куртеліна та його послідовників? Але чому руде волосся? Щоб просто додати помітну колірну нотку? Щоб підкреслити бурлескний характер персонажа: брат генерала де Голля – замдиректора Паризького ярмарку, та ще й рудий! Поза сумнівом, тут є щось від бульварної п'єси.

Також це спроба додати кольору. Насправді часто ми зберігаємо наші зорові спомини, не пам'ятаючи чітко їхні кольори, й навіть не в чорно-білому і не в чорно-сіро-білому. Ні, глибоко захovanі в нашій пам'яті, вони здебільшого безколірні. Але коли ми їх викликаємо, коли ми з певним наміром відживлюємо їх, ми більш-менш свідомо переписуємо їх набіло, водночас перетворюючи форму на колір: пам'ять

креслить їхні контури, позначає лінії, а уява береться додати їм кольорів – таких, яких вони, мабуть, ніколи не мали.

Так само як брат генерала де Голля не мав рудого волосся – ні в реальному житті, ні під пером Перека, який, безперечно, має дуже винахідливий розум, – так і Андре Бретон, про якого йдеться в першому розділі цієї книжки, мабуть, ніколи не носив жовтого жилета, в який я його вдягнув: ані в кафе на площі Бланш, ані на пагорбі Монмартр, ані в спогадах тих, хто його знав. Мабуть, це моя дірява пам'ять дала змогу надто живій уяві одягнути його в цей колір. Андре Бретон, сам собою непересічний персонаж, справді пов'язаний з моїм раннім дитинством і моїм найдавнішим колірним спогадом. Чи, може, він мені наснився, той загадковий жовтий жилет чи він його реально носив?

Отож нехай читач пробачить мені, якщо надалі на цих сторінках моя уява інколи доповнюватиме прогалини моєї пам'яті. Цей хроматичний щоденник спирається не лише на швидкоплинні враження, особисті спогади, життєвий досвід, а й на нотатки, зроблені безпосередньо з місця подій, наукові роздуми та спостереження філолога, соціолога, журналіста. Разом із тим він зупиняється на численних об'єктах дослідження: словник і мовні явища, мода й одяг, предмети та події повсякденного життя, емблеми та прапори, спорт, література, живопис, музеї та художня творчість. Кольори реальні й наміряні об'єдналися, щоб вивести на сцену п'ять чи шість останніх десятиліть історії, водночас особистої та суспільної. Історик добре знає, що минуле – це не тільки те, що було, а й те, що з ним зробила пам'ять. Щодо уявного, то воно аж ніяк не суперечить реальності, воно з ним не сперечається і не ворогує, а теж є реальністю, але реальністю іншою – плодючою, меланхолійною, співпричетною до всіх наших спогадів.

ОДЯГ

Найперше був жовтий

Чи був цей спогад одним з найперших? Мабуть, ні. Та одним із найперших колірних спогадів – так. Коли мій батько Анрі Пастуро вкрай розсварився з Андре Бретоном, я заледве мав п'ять років. Вони познайомилися в 1932 році, і близько двадцяти років, попри різницю у віці й популярності, їх пов'язувала мінлива, однак тривка інтелектуальна дружба. У повоєнні роки Бретон телефонував нам кілька разів на тиждень, часто-густо заходив у гості, на саму верхівку пагорба Монмартр, аби обміркувати з моїм батьком той чи той сюрреалістичний проект чи публікацію, залишався у нас на вечерю. Коли-не-коли приносив мені кольорові олівці й папір, який сильно відрізнявся від звичайного: він ніколи не був білий, завжди дуже цупкий або шкарубкий, неправильної форми, мабуть, узятий десь у друкарні або вирізаний із картонної обгортки. Мене як дитину, зізнаюся, цей незвичайний папір нічим не вражав. І то незважаючи на те, що Бретон іноді для забави «малював» на ньому розрізаною навпіл картоплиною: крапав на розріз чорнилом чи акварельною фарбою і ставив на аркуш паперу кольоровий штемпель, яким можна було відтискати різні хитромудрі малюнки. Бретон любив у цих відтисках шукати знайомі форми, які більше чи менше були схожі на риб, і найчастіше він тяжив до зелених тонів. У мене зберіглося чимало таких «малюнків-відбитків», якими я бавився у своєму ранньому сюрреалістичному дитинстві. Тоді я ще не знав, що в багатьох країнах для того, щоб підробити фальшиві документи, фарбу відтискають за допомогою картоплини.

Для моєї матері вечеря з Бретоном була нестерпним кулінарним іспитом. Він був дуже перебірливий у стравах і категорично забороняв використовувати певні харчі. Ска-

жімо, в його присутності не можна подавати на стіл моркву, сардини, телячу печінку. І навпаки, він усіляко схвалював зелений горошок. Той був майже обов'язковим. Щодо пива, то це був «край непристойності» (і я цілковито поділяю його думку).

Хоч я не пам'ятаю до ладу всі малюнки, які виникали в мене на очах, образ самого Бретона закарбувався дуже чітко. Він мав три характерні особливості: був старший за мого батька, з величезною головою і на ньому був жовтий жилет. Мене лякав навіть не так його голос, який викликав у дитини радше подив і тривогу, як його голова: вона здавалася мені непропорційно великою порівняно з тілом і супроводжувалася неймовірно густою та довгою чуприною. Мій товариш Крістіан, який мешкав навпроти і бабуся якого працювала консьержкою в нашому домі, казав, що у Бретона макітра, як у «індійського шамана». Справді, нам здавалося, що він носить маску. Для мене дивно, що біографи Бретона практично не згадують про його незвичайну голову, яка вражала своїми розмірами й рисами обличчя, голову, яка не могла не справляти враження шляхетності та сили, однак zarazом лякала дітлахів з Монмартру. Може, тому Бретон так любляв маски...

Та найглибший відбиток у моїй зоровій пам'яті таки залишила навіть не його голова, яку можна бачити на багатьох картинах і фотографіях, а колір того незмінного жовтого жилета: матово-жовтий, гарячий, майже солодкавий, колір, який і тепер я легко можу відшукати на палітрі відтінків. Малоюмовірно, щоб Бретон при мені коли-небудь знімав піджак під час вечері, це було б щось неприродне для нього. Чим був тоді, на початку 1950-х, цей жилет, який настільки вразив мою дитячу уяву? З чого він міг бути зшитий, який був його справжній колір? Зі шкіри? Чи із замші? Це був якийсь звичайний жилет із сукна або бежевої вовни, які моя пам'ять перетворила на тканину медового відтінку? Або ж це був якийсь екстравагантний предмет одягу, подібно до тих, що Бретон вдягав коли-не-коли (на палубі пароплава, що плив до Америки, Клод Леві-Строс та інші пасажири бачили, як він розгулює в «небесно-блакитному кудлатому плащі»),

і який справді був яскраво-жовтого, теплого кольору? Ма-
буть, я ніколи цього не дізнаюся: від того часу залишилися
тільки чорно-білі світлини, на відміну від кольорових спога-
дів, що закарбувалися в моїй пам'яті. Які кольорові метамор-
фози здійснила моя пам'ять з оцим звичайним предметом
одягу? Чому? Щоб утримати спомин про особистість, яка не
схожа на інші й трохи лякає? Або щоб зв'язати його образ
із пізнішими образами, які легше улягають традиційній мі-
фології навколо Бретона? Між нами й нашими споминами
встрягають інші спогади: як ті, що належать нам, так і ті, про
які нам розповіли інші люди.

Хай там як, це вже у минулому. Андре Бретон, а разом і
весь сюрреалізм завжди тепер асоціюватимуться в моїй уяві
з певним відтінком жовтого. Сюрреалізм для мене завжди
буде жовтим, оповитий чарами: яскравим і таємничим.

Клопіт зі смужками

Приблизно у свої сорок років я захопився смужками,
їхньою історією та символікою в європейських суспільствах.
У Практичній школі вищих досліджень я присвятив смужці
чимало семінарських занять, з яких виникла книжка, що
вийшла у видавництві «Сей» у 1991 році й була перекла-
дена трьома десятками мов: «Диявольська матерія. Історія
смужок і смугастих тканин». Однак оприлюднити це до-
слідження виявилось непросто: тема здалася видавництву
дріб'язковою, ба навіть сумнівною. Тож упорядник серії «Біб-
ліотека ХХ століття» історик Моріс Олендер мав докласти
всіх зусиль і наполягати, щоб книжка побачила світ. Цей ост-
рах із боку керівництва великого видавництва теж є історич-
ним фактом і чудовою ілюстрацією до книжки. У ній якраз
я показую, що в західних країнах смугасті поверхні довгий
час сприймали як щось негативне, навіть диявольське, а сму-
гастий одяг був ознакою людей упосліджених і зневажених.
Тільки в XVIII столітті з'являється «добра» смужка – символ
свободи, молодості та схвалення нових ідей. У цю «добру»
смужку, яка геть не скасовувала наявність «поганої», наступ-
ного століття вдягалися діти, модні франти та блазні, доки

вона не заповонила пляжі, спортивні майданчики та інші місця дозвілля.

Щодо мене, то я досить рано, десь у п'ятирічному віці, спізнав гіркий досвід знайомства з «поганою» смужкою у Люксембурзькому саду. Щочетверга після полудня ми рушали туди з моєю бабусею. Вже тоді я був боязкий, сором'язливий і страждав на агорафобію. Я не насмілювався відходити від бабусиною стільця далі двадцяти метрів, тим паче що моя бабуня любила вмотитися неподалік великого центрального ставка, який в моїх очах здавався неабияк загрозливим. У принципі мене лякали всі: прокатник човнів і хижого вигляду тітки, які брали платню за стільці (на той час у Люксембурзькому саду стільці – кольору жовтої вохри – були платними); я боявся галасливих республіканських гвардійців, які щочетверга о вісімнадцятій годині завжди грали «Марсельезу» в музичній альтанці; надто ж я лякався сторожів у темно-зеленій формі, яка мені нагадувала форму моторошних поліціантів.

Якось у квітневий або травневий четвер один зі сторожів підійшов до мене й звинуватив у тому, що я бігав по газону, що за огорожею з іншого боку ставка, тобто далі п'ятдесяти метрів од нашого з бабусею місця. Звичайно, він помилявся: я б нізащо не наважився відійти на таку поважну відстань і до того ж топтати газон за огорожею. Я був надто несміливий для цього і ніколи б не пішов на такий переступ. Сторож, безперечно, переплутав мене з якимось іншим хлопчиком, одягненим, як і я, в білу бавовняну матроску з темно-синіми смужками. В саду бігали з півсотні дітлахів, які були вдягнені у схожі однострої, простенькі відлуння хлопчачої матроської форми зразка 1900-х років. Здалеку нас було легко сплутати. Однак цей сторож таки наполягав, твердив, що у нього чудовий зір, і ніяк не хотів відступати від звинувачень, а коли бабуся прийшла на захист, він вирік страшну погрозу: «Я запроторю вас до в'язниці, і тебе, і твою бабусю». Я схопився за спідницю моєї бабусі й гірко розплакався, ужахнувшись усією душею перед цим чоловіком з побагровілою фізіономією та великими вусами, який мав на голові величезний, не за розміром кашкет. Нам довелося рятуватися втечею,

але він знай розмахував свистком і гукав: «У в'язницю, в буцегарню!» Моя бабуня була надто добре вихованою, щоб лаятися зі сторожем, однак, наскільки я пам'ятаю, за неї це зробили інші люди.

У цій маленькій драмі смужка показала всю свою двоїстість, навіть двозначність. Вона виказала деякі споконвічні властивості, яким я як історик пізніше присвятив свої дослідницькі зусилля: у смужці, безумовно, виявляє себе дитинність, веселощі, гра, розвага і мінливість смислів, але водночас над нею ширяє загроза обману, слизького ризику, приниження та в'язниці. Того дня, безперечно, «погана» смужка перемогла «добру» і моя чудова синьо-біла матроска, як у справжніх моряків, не привернула до мене фортуна. Я назавжди відмовився від неї й узагалі перестав носити щось у такому стилі. Як виявилось, все тільки на краще, бо згодом, у підлітковому віці, я набрав вагу й погладшав, отож горизонтальні смужки, поза сумнівом, витягували б мій повнявий силует іще більше.

А щодо Люксембурзького саду, то нам довелося багато місяців обминати його боком і ходити до парку Монсурі, який був розташований від нас іще далі, до того ж виявився помпезним і нудним. Бабуся там сумувала за розмовами зі своїми сусідками, до яких встигла звикнути, а я – за сірими й рудими віслучками, які цілий день ходили й залишали після себе кавалки довкола великого газону. Триклятуший сторож!

Темно-синій блейзер

Не пам'ятаю, щоб до тринадцяти років я вдягав піджак. Ця свобода закінчилася навесні 1960 року, коли нас із батьками запросили на весілля колишньої лаборантки, яка працювала в аптеці моєї матері. Ця молода жінка багато опікувалася мною, коли я був маленьким, і завдяки їй я зміг довідатися про деякі погляди на світ і суспільство, що відрізнялися від поглядів моєї родини. Було вирішено, що з такої нагоди мені придбають сірі штани і темно-синій блейзер. Я вже раніше носив довгі штани, але піджака чи блейзера

ще не мав. Купувати все це ми вирушили до магазину чоловічого одягу, найбільшого в усьому нашому передмісті на півдні Парижа, де ми тоді мешкали. Досі чую улесливий голос продавця, який іронічно зауважив: «У молодого чоловіка широкий пояс». Під цим він мав на увазі, що для свого віку в мене були товсті сідниці. Утім, із вибором штанів проблем не виникло.

Однак вони виникли з підбором блейзера, і то через мене. Мені припав до душі двобортний блейзер, в якому я трохи скидався, як мені здавалося, на «адмірала», ба навіть на пілота літака, але осоружний продавець переконав мою матір, що для нього я дещо тілистий. Отож залишався тільки однобортний, який мені геть не подобався. Не так через його крій, як через колір. Я вже встиг помітити, що в цьому магазині, хоч і вибір був чималий, однобортні блейзери для підлітків були трохи світліші, ніж двобортні. Уже тоді я міг відчувати кольори та відтінки й туманно здогадувався: якщо темно-синій не зовсім глибокий, то це не справжній темно-синій колір. Багато моїх товаришів із буржуазних родин, що були заможніші за нашу, вже носили блейзери, і я міг помітити, що синій, який пропонують мені, відрізняється від іншого синього: темнішого, насиченого, без фіалкових відтінків; одне слово, менш «вulgарного».

А щодо вульгарності підлітки мають власне розуміння. Деколи вони самі не можуть пояснити це дорослим, але вульгарне (на їхній погляд) означає щось геть-зовсім неприйнятне. Таким був, як на мене, отой «майже темно-синій»: нікудишній, відразливий і, напевне, ще такий, що повнить фігуру! Приміряємо – я відмовляюся; ми сперечаємося, порівнюємо, знову я примірів, далі нагодився інший продавець, потім заввідділу – людина авторитетна, яка, на мій превеликий подив, підтвердила мою думку. Однак і це не зарадило: битву я виграв, але програв війну. Вийшовши на вулицю, щоб подивитися на тканину на сонячному світлі, моя мати зробила висновок, що цей блейзер цілком пристойного, цілком класичного синього кольору і що моя хроматична примха – вже не перша – просто безпідставна. Продавець задоволено шкірив зуби. Заввідділу – майже ні,

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати
далі, придбайте, будь
ласка, повну версію
книги.